

प्रश्न १ : अर्थ स्पष्ट करा

1. आदित्ये अंधकार निवारे | परंतु मागुते ब्रह्मांड भरे| नीसी जालिया नंतरे| पुन्हा काळोखे|| (१-४-१०)
प्रकाशाच्या भंगुरतेविषयी रामदास म्हणतात, दिवसा सूर्यप्रकाशाने अंधार नष्ट होतो खरा पण तो मावळल्यावर मात्र पुन्हा अंधार होतो. सूर्यप्रकाश कायमचा-शाश्वत नाही. पण सद्गुरुचे तसे नाही, ते अज्ञानरूपी अंधाराला समूळ नष्ट करितात.
2. जो बोलकेपण विशेष | सहस्र मुखांचा जो शेष| तोही सिणला निःशेष| वस्तू न संगवे|| (१-५-११)
पुराणांच्या मन्यतेनुसार शेष या नागाला १००० तोंडे व २००० जिव्हा आहेत. त्यामुळे बोलण्यात त्याच्या वर कोणीही असू शकत नाही. पण त्यालाही आत्मवस्तूचे वर्णन करिता आले नाही. तो थकून गेला. म्हणजे ते वर्णन अशक्यप्राय आहे.
3. सकळ धर्मांमध्ये धर्म | स्वरूपी राहणे हा स्वधर्म| हेंची जाणिजे मुख्य धर्म| साधूलक्षणाचे|| (८-९-५४)
धर्मांमध्ये सर्वश्रेष्ठ असे कोण तर ते 'स्वस्वरूप' होणे हे आहे. निःसंदेहपणाची, निस्पृहतेची जी लक्षणे सांगितली आहेत ती साधूंच्या परब्रह्मात लीन होण्यामुळे आहेत.

प्रश्न २: सद्गुरुस्तवनात दिलेले दृष्टांत आणि त्यांचे तोकडेपण

समर्थानी या समासात सद्गुरुंसाठी अनेक उपमा वापरून पहिल्या. पण त्यानीच असे दाखवून दिले की सद्गुरु हे उपमांमध्ये बद्ध करिता येऊ शकत नाहीत. ते या सर्वांहून खूप विशाल व अव्यक्त आहेत.

- **परिसाची उपमा:** परीसामुळे लोखंडाचे सोने होते. पण सोन्याने लोखंडाला स्पर्श केला तर त्याचे सोने होत नाही. पण त्या उलट सद्गुरु कृपेने कोणी शिष्य सद्गुरु झाला तर तोही इतरांना सद्गुरु करण्यास पात्र ठरतो.
- **समुद्राची उपमा:** अति विशाल म्हणून समुद्राची उपमा द्यावी तर त्याचे पाणी खारट असते. त्याउलट सद्गुरु अमृतरूप असतात.
- **मेरुची उपमा:** भव्य म्हणून मेरु पर्वताची उपमा द्यावी तर तो अतिजड-कठीण असते. सद्गुरु हे मनाने कोमल असतात.
- **आकाशाची उपमा:** सर्वव्यापी म्हणून आकाशाची उपमा द्यावी तर त्याचा शून्यत्व हा गुण आहे. गुरु तर निर्गुण असतात.

प्रश्न ३: वाणी आणि बुद्धी यांच्या पलीकडील आत्मवस्तू, याचे स्पष्टीकरण

आत्मवस्तूचे वर्णन करताना विचार व त्यांना व्यक्त करणारी भाषा हे किती तोकडे पडतात त्याचे वर्णन समर्थानी या समासात केले आहे. अनेक प्रकारे आपल्याला वस्तू जाणून घेता येते. बघून, वास घेऊन, त्याच्या बद्दल सखोल विचार करून. पण आत्मवस्तूच्या अभ्यासासाठी हे काहीच उपयोगात येत नाही. सर्व प्रयत्न, संशय फोल ठरतात. विवेकाचा उपयोग होत नाही. व्यक्त करायला शब्द मिळत नाहीत. बोबडी वळते. बोलण्यासाठी प्रसिद्ध असलेला शेष नाग पण हे करू शकत नाही, थकून जातो पण त्याला ते जमत नाही. आत्मवस्तू ही बुद्धीने जाणता येणारी व वाणीने व्यक्त होणारी गोष्ट नाही.

प्रश्न ४: संतमहिमा वर्णन करणाऱ्या ओव्या

- संत आनंदाचे स्थळ| संत सुखची केवळ| नाना संतोषाचे मूळ| ते हे संत|| (१-५-१६)
संत हे सर्व आनंदाचे, संतोषाचे उगम-मूळ-स्त्रोत आहेत.

स्वाध्याय प्रबोध- १० सद्गुरुस्तवन, संतस्तवन, सिद्धलक्षण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

- संत विश्रांतीची विश्रांती| संत तृप्तीची नीजतृप्ती| नांतरी भक्तीची फळश्रुती| ते हे संत|| (१-५-१७)
संतांच्या ठायी तृप्तीची, शांततेची, समाधानाची अवस्था असते.
- संत धर्माचे धर्मक्षेत्र| संत स्वरूपाचे सत्पात्र| नांतरी पुण्याची पवित्र| पुण्यभूमी|| (१-५-१८)
जसे तीर्थाक्षेत्रांमुळे धर्म टिकून राहतो त्याच प्रमाणे संतसुद्धा एक पुण्यभूमीच असतात.

प्रश्न ५: लो. टिळकांच्या जीवनातील सिद्धावास्थेचा प्रसंग

Detachment-अलिप्तता ही लोकमान्यांच्या जीवनात ठायी ठायी आढळते. गीतेतील 'कर्मण्येवाधिकारस्ते..' या सूत्रानुसार टिळक जगले. मंडाले तुरुंगाची शिक्षा ऐकल्यावर एखादा हबकून गालीतात्र झाला असता, पण ती ऐकून, त्यांना ज्या गाडीतून नेण्यात आले त्यात ते शांतपणे झोपी गेले. टिळकांनी तद्कालीन सरकारवर केलेली जहाल टीका त्यांची निर्भयता दाखविते. ही एका सिद्धपुरुषाचीच लक्षणे आहेत.